

СЕКЦІЯ 11

SECTION 11

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО
PUBLIC INTERNATIONAL LAW AND
PRIVATE INTERNATIONAL LAW

УДК 341.24

Веремієнко С. В.

старший викладач кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права,

Чернігівський національний технологічний університет,

Кугук Н. С.

студентка 3 курсу юридичного факультету,

Чернігівський національний технологічний університет

**МІСЦЕ ОДНОСТОРОННІХ АКТІВ ДЕРЖАВ
У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Міжнародне право являє собою особливу систему права. Особливою є і його система джерел, питання про яку залишається дискусійним і до сьогодні. Вважається, що повного офіційного переліку джерел міжнародного права не існує. Його відсутність є однією з багатьох причин того, чому до сих пір питання місця односторонніх актів держав у цій системі є невирішеним. Зважаючи на цю невизначеність, а також на те, що нині ці акти широко використовуються державами, ми вважаємо за доцільне розглянути дане питання. Зауважимо, що односторонні акти держав науковці розглядають з різних точок зору: як допоміжний засіб для встановлення правових норм, як джерело міжнародних зобов'язань, як джерело міжнародного права. Дана робота буде присвячена саме останньому з названих підходів.

Перш за все слід з'ясувати саме поняття односторонніх актів держав. Для того, аби надати визначення цьому поняттю, ми звертаємося до наукових джерел, адже юридично закріпленого визначення не існує. Це, зокрема, обумовлено тим, що односторонні акти можуть існувати у різноманітних формах (визнання, обіцянка, відмова, протест тощо), що призводить до розбіжності характерних ознак кожної форми. Коннова О. запропонувала такий варіант розуміння цього поняття: це односторонній прояв волі, сформульований публічно щодо його адресатів, що виражає намір викликати наслідки з міжнародного права і здатне незалежно від втручання волі інших держав породити, відповідно до проявленої волі, такі наслідки, які, будучи здатні надати права, не можуть виступати в формі зобов'язань для третіх держав [1; с. 7].

На нашу думку, дане визначення в цілому враховує спільні риси всіх форм односторонніх актів: односторонній характер волевиявлення, публічність акта, його здатність породжувати міжнародно-правові наслідки і т.д. Але, враховуючи те, що дане визначення є суб'єктивною думкою автора, нам важко погодитися з тим твердженням, що односторонні акти держав “не можуть виступати у формі зобов'язань для третіх держав”, оскільки це досить спірне питання, думки науковців щодо якого різняться.

Звертаючись до наукових праць, які були присвячені даній темі, ми можемо назвати аргументи, які наводяться на підтримку того, що односторонні акти є джерелами міжнародного права, та аргументи, протилежні зазначеному.

Найпопулярнішим “доказом” на користь останнього є відсутність односторонніх актів держав у ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, де наводиться перелік джерел, на основі яких Міжнародний Суд зобов'язаний вирішувати спори на основі міжнародного права. Проте така думка піддається критиці з боку значної кількості науковців, які вважають, що

– у Статуті містяться джерела, які можуть використовуватися саме Судом, а про те, що це всі джерела міжнародного права в Статті не вказано;

– норми Статуту потребують оновлення, зважаючи на дату його прийняття та появу нових джерел права;

– практика показує, що все ж таки є випадки, коли справи вирішувалися на основі односторонніх актів держав.

Як висновок до наведеного, хочемо поділитися думкою О. М. Сіваш: “відсутність односторонніх актів в положеннях статті не є перешкодою для набуття ними якості джерела міжнародного права” [2; с. 176].

Іноді науковці ототожнюють джерела міжнародного права та джерела міжнародних зобов'язань. Таке ототожнення дає підстави охопити більше коло аргументів, що доводять приналежність односторонніх актів держави до джерел міжнародного права. Коннова О. зазначила, що саме на цю здатність односторонніх актів держав – створення міжнародних зобов'язань – посилаються вчені, які стверджують, що односторонні акти держав можна розглядати як джерело міжнародного права [3; с. 56]. Дійсно, в одному з навчальних посібників досить впевнено зазначається: “односторонні акти, безумовно, є джерелами міжнародного права, бо створюють міжнародні зобов'язання” [4; с. 52]. Проте даний аргумент не є абсолютним, бо існують погляди, що виокремлюють джерела міжнародних зобов'язань в окрему категорію, яка є ширшою за джерела міжнародного права. Існує така позиція науковців, відповідно до якої односторонні акти не є джерелами міжнародного права, бо не спроможні створювати норми, але в той же час породжують для держав юридичні зобов'язання в силу міжнародно-правового принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань [5; с. 192].

На нашу думку, вагомим твердженням, яке впливає на визначення місця односторонніх актів держав в системі міжнародного права, є те, що зазначені акти не потребують узгодження волі інших суб'єктів міжнародного права, бо вони мають односторонній характер волевиявлення. Вважаємо за доцільне процитувати Н. Л. Лехник: “насправді всі вони охоплюються дією Віденської конвенції “Про право міжнародних договорів” 1969 р. і права міжнародних договорів загалом, тож і за природою набутих таким чином зобов'язань їх не можна вважати односторонніми” [6; с. 61-62]. Дія одностороннього акту держави поширюється не тільки на його автора, а й на його адресатів, які застосовують його, реалізуючи надані їм права (включаючи компетентність вимагати дотримання акту) [3; с. 58]. Отож не слід плутати односторонній характер волевиявлення та односторонній характер зобов'язань. Самі по собі односторонні акти держав (за виключенням односторонніх актів вчинених декількома державами) не можуть бути віднесені до джерел міжнародного права в силу відсутності в них такої кваліфікаційної ознаки, як узгодження волі суб'єктів міжнародного права в процесі створення акту [3; с. 59]. Цікавою є і така думка: “з плином часу, коли можна констатувати згоду адресатів односторонніх актів держав з викликаними ними юридичними наслідками, критерій узгодження волі можна вважати дотриманим і такі акти набувають якості джерела міжнародного права особливого роду” [3; с. 60].

Отже, узагальнюючи усе вищенаведене, можемо говорити про існування переважно доктринальних підходів до визначення місця односторонніх актів в системі джерел міжнародного права. Враховуючи це, ми не можемо однозначно відповісти на запитання про те, чи є односторонні акти держав джерелами міжнародного права, чи ні. Ми в змозі лише погоджуватися або не погоджуватися з поглядами різних науковців. На наше переконання, правих у цьому питанні наразі не існує. Розбіжності в думках зникнуть, коли місце односторонніх актів держав буде офіційно визначено міжнародним правом.

Список літератури

1. Коннова Е. В. К вопросу об определении понятия односторонних актов государств. *Журнал международного права и международных отношений*. 2008. № 3. С. 3 – 8.
2. Сіваш О. М. Односторонні акти держав в сучасному міжнародному праві. *Форум права*. 2016. № 5. С. 174 – 179.
3. Коннова Е. В. О месте односторонних актов государств в системе источников международного права. Минск : БГУ, 2013. № 5. С. 52 – 62.
4. Буроменський М. В. Міжнародне право: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2005. С. 52 – 55.
5. Сіваш О. М. Односторонні акти держав як джерело міжнародного права. Теорія та практика сучасної юриспруденції : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (2 лист. 2015 р.). Харків, 2015. С. 287 – 288.
6. Лехник Н.Л. Міжнародно-правова природа одностороннього зобов'язання держави. *Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська академія”*. 2004. Т. 26 : Юрид. науки. С. 60 – 63.